

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické publikace nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možné kontaktovat na adrese: Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress, Rybkova 19, 602 00 Brno.

All rights reserved. No part of this e-book may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of copyright administrator which can be contacted at Masaryk University Press, Žerotínovo náměstí 9, 601 77 Brno.

Husserlův Platón¹

Ivan Blecha

Někteří historikové filosofie srovnávají fenomenologický postup se způsobem, jakým myslel Platón. Spatřují v něm hledání ideálních esencí, jimiž jsou určeny konkrétní jednotliviny. Procedura „epoché“ se zdá připomínat celkové myšlenkové nároky platónské filosofie a mnohé pojmy, jež Husserl používal, svádějí k dalším analogiím: nejvíce asi pojmy „eidos“ a „Wesensschau“. Že se už za Husserlova života činily pokusy najít mezi ním a Platónem nějakou souvislost, prozrazuje fakt, že sám Husserl považoval za potřebné na tyto názory reagovat.

Pokud tedy přece jen Husserlova fenomenologie konfrontaci s platónskou tradicí umožňuje, pak nelze, jak je zřejmé, postupovat způsobem, který bývá při podobných srovnáních obvyklý. Husserl ve svých dílech poměrně málo cituje z jiné literatury. Povaha fenomenologie jako disciplíny, která chtěla začít znovu a která chtěla budovat na bezpředsudečných analýzách, ani nevyžadovala, aby se Husserl nořil do dlouhých rozborů svých předchůdců. „V celé filosofické tradici před Kantem [...] byl z antických myslitelů zběhlý obzvláště v Platónových dílech, četl je v původním jazyce, zatímco Aristotela studoval pouze v německém

1 Tento příspěvek s radostí věnuji Honzovi Zouharovi k sedmdesátinám. Kromě toho, že mu chci vyjádřit dík za dlouholetou příjemnou a družnou spolupráci mezi našimi katedrami, kterou aktivně pomáhal udržovat, mu chci také poděkovat za jednu maličkost, na kterou sám už možná zapomněl. Hned po sametové revoluci jsem byl ještě jako středoškolský učitel společenských věd vyslán do Brna na „školení“ o Patočkovi. Honza měl o něm přednášku, ale to pro mě nebylo nejdůležitější, protože jsem už sám o Patočkovi leccos věděl. Celou přednášku jsem zato sbíral odvahu, abych se na konci akce osmělil a Honzy se zeptal, zda by náhodou nebylo nějaké místo na katedře filosofie v Brně. Celá osmdesátá léta jsem totiž musel nouzově učit na odborném učilišti ve Zlíně, což mě nebavilo. Odvahu jsem sbíral dlouho, dokonce tak dlouho, že jsem Honzu sledoval pěšky ještě venku cestou po Brně, přidával různě do kroku a zase zpomaloval. Až na jedné křižovatce, na níž Honza zastavil na červenou, jsem se už vlastně neměl jak kontaktu vyhnout, a tak jsem se tedy zeptal. Honza sice řekl, že v Brně místo není, ale dal mi kontakt na Jana Štěpána do Olomouce – tam se prý zrovna zakládá katedra. No a tak jsem v Olomouci dosud. Honza Zouhar tak stál na samém počátku mé kariéry, sice jako nepatrný impuls, ale vlastně jako ten rozhodující.

překladau.“² Husserl zcela opomíná středověkou filosofii. Když už se přece jen zabýval vývojem filosofického myšlení, pak spíše v pozdních letech, a tu byla středem jeho zájmu filosofie novější (Descartes, empirismus, Kant), s níž se – vzhledem k povaze fenomenologických výzkumů – potřeboval vyrovnávat nejčastěji a nejnaléhavěji. Někteří zaujatí kritici považují Husserlův malý zájem o dějiny filosofie za doklad jeho nedostatečné erudice.

Platón je tak nakonec tím myslitelem, jímž se Husserl ze starších filosofů zabýval zřejmě nejvíc. Ale řekněme hned na začátku, že i to, co Husserl s Platónem na půdě své fenomenologie podniká, je velmi letmé a povrchní. Ostatně, Husserl si to sám uvědomuje a nijak to nezastírá. K Platónovi se dostal nepřímou. Inspirovalo ho „Lotzovo rozpracování (Umdeutung) platónské nauky o idejích“.³ Když v dopise Juliu Stenzelovi z 20. 8. 1918 děkuje za knihu *Studien zur Entwicklung der platonischen Dialektik von Sokrates zu Aristoteles*, píše, že bude jistě cenná „pro nás fenomenologické platoniky“.⁴ Připojuje však ihned, že Stenzel nesmí od Husserla očekávat kompetentní posudek, protože se považuje za velmi „nefilologického člověka“, který sice krouží kolem platónských problémů (a kroužil ještě před tím, než Platóna samotného důkladněji poznal), který však nedospěl k tomu, aby „Platóna objektivně a s náležitým historicko-filosofickým fundamentem studoval“.⁵ Husserl se pramálo staral o detailní studium Platónových spisů, už vůbec ho nezajímaly vášnivé spory současníků o autentičnost a řazení dialogů. „Čtu svého Platóna, vytvářím si filosofii, která má pro mne specifický význam jako filosofie ‚mého‘ Platóna.“⁶

Přímé využití Platónovy filosofie pro potřeby fenomenologie je tedy nanejvýš chudé. Navíc se vůbec netýká souvislostí, které bychom nejspíše mohli očekávat, totiž vlastní fenomenologické „Wesensschau“ a Platónovy nauky o idejích. To, k čemu nakonec Husserl Platóna využívá a co ho vede k poněkud rozvernému označení sebe sama za „fenomenologického platonika“, souvisí s aspektem, který bychom asi na platónské filosofii nepovažovali za nejvýznamnější a nejautentičtější: šlo o obecný problém povahy věd a o postavení filosofie mezi nimi.

2 A. Ponsetto, *Die Tradition in der Phänomenologie Husserls. Ihre Bedeutung für die Entwicklung der Philosophiegeschichte*, Meisenheim am Glan: Anton Hein 1978, s. 21.

3 E. Husserl, *Briefwechsel*, Bd. I, Husserliana-Dokumente 3, eds. K. Schuhmann – E. Schuhmannová, Dordrecht: Springer 1994, s. 39, dopis Brentanovi z 27. 3. 1905.

4 E. Husserl, *Briefwechsel*, Bd. VI, Husserliana-Dokumente 3, eds. K. Schuhmann – E. Schuhmannová, Dordrecht: Springer 1994, s. 427.

5 *Tamtéž*, s. 428.

6 E. Husserl, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Ergänzungsband: Texte aus dem Nachlaß 1934–1937*, Husserliana, Bd. XXIX, ed. R. N. Smid, Dordrecht: Springer 1993, s. 49.

Smím-li zvolené téma nějak předvést, musím začít poněkud ze široka.

Nejpodrobnější a pro Husserlovo stanovisko nejreprezentativnější rozvedení historické role Platónovy filosofie nalezneme v I. díle *Erste Philosophie*.⁷

Už sám název, jakým Husserl tituluje tento soubor svých přednášek z let 1923/24, je pro další práci s Platónem významný. Pod „erste Philosophie“ nerozumí totiž Husserl metafyziku v aristotelském smyslu, ale principiální vědosloví, nauku o možnosti vědeckého poznání vůbec, a za zakladatele takto chápané první filosofie považuje právě Platóna, respektive „dvojhvězdi“ řecké filosofie, totiž Sókrata s Platónem.⁸ U těchto dvou myslitelů vznikla „idea pravé a správné vědy, nebo, což dlouho znamenalo totéž, idea filosofie spolu s objevem problému metody“.⁹ Vedle nich si potom Husserl z tohoto hlediska cení až René Descarta.¹⁰

Jak a proč se stali Platón a jeho předchůdce Sókrates zakladateli první filosofie ve smyslu, v jakém jí rozumí Husserl? Předsókratovská filosofie, naivně zaměřená na vnější svět, byla od základů otřesena sofistickou skepsí. Ta především znehodnotila ideu rozumu.¹¹ Přispěli k tomu už Hérakleitos a Parmenidés. Vykreslili totiž obraz klamavých smyslů, které svádějí intelekt k protikladným, ale týmž právem platným úsudkům.¹² Ukázalo se, že naše myšlení může snadno podlehnout falešné dialektice, v níž „ano“ i „ne“ mají stejnou váhu. Pomocí takové svévolné dialektiky lze dokonce zdůvodnit i existenci ničeho (jak to udělal například Gorgiás). Parmenidés sice nabízel na známé křížovatele cestu k pravdě tím, že se začne používat rozum, sofisté však namítali a snažili se i dosvědčit, že intelekt za neomylný a spolehlivý považovat nelze. Je dobrý jen k tomu, abychom si byli jisti jediným: že totiž nic není jisté, že nic neexistuje, anebo že alespoň nelze zdůvodnit správnost žádné výpovědi.¹³

Sofistickou skepsí ztratila ovšem filosofie svůj původní smysl. Pro skutečnost, kterou nelze nijak uchopit a v níž nelze nalézt žádnou zákonitost, nemůže existovat ani žádná věda, tedy ani filosofie v řeckém smyslu. Ale nedosti na tom: sofistickou skepsí se ztratila i možnost najít vodítka a normy pro lidské jednání. Protože neexistoval žádný pevný, prokazatelný a obecně akceptovatelný vztažný bod, mohlo

7 E. Husserl, *Erste Philosophie I. Kritische Ideengeschichte*, Husserliana, Bd. VII, ed. R. Boehm, Den Haag: Martinus Nijhoff 1956.

8 *Tamtéž*, s. 8.

9 *Tamtéž*.

10 *Tamtéž*.

11 *Tamtéž*.

12 *Tamtéž*, s. 316.

13 *Tamtéž*.

se vše vysvětlovat a ospravedlňovat pouhými relativními, individuálními a zcela pragmatickými zájmy.

Právě proti tomuto zásahu sofistiky do sféry lidského jednání, morálky a politiky vystoupil Sókrates. Spíše než za čistě filosofickou a vědeckou musíme podle Husserla jeho reakci proti sofistice považovat za reakci „praktického reformátora“.¹⁴ Tento ohled zůstal trvale přítomen i u Platóna (nezapomeňme, že za jeho hlavní spis je třeba považovat *Ústavu*), získal však u něho teoretickou, spekulativní fundaci. Proto lze Platóna plným právem považovat za „vědeckého reformátora“.¹⁵

Sókrates předně rehabilitoval čistý rozum. Prokázal, že pokud je pečlivě veden, je s to dospět ke zřejmým pravdám. Má dost sil nejen k tomu, aby prohlédl slabost a vnitřní rozpornost sofistických argumentací, ale i k tomu, aby našel to, co je správné a žádoucí v lidském jednání, aby našel „podstatu“ spravedlnosti, statečnosti, přátelství, uměřenosti apod., zkrátka aby nás naučil ctnosti. Mravný život je pro Sókrata „životem z čistého rozumu“¹⁶ a zdrojem lidského uspokojení je tak nejen dobrý pocit ze správného skutku, ale i požitek z *poznání toho, co se má dělat*. Už u Sókrata se tedy objevuje to, co později mnohem více rozvine Platón, totiž že je nutné, ale i principiálně možné opřít lidský život o čistý rozum a že filosofie, která k tomu zase musí být povolána, je vlastně „metodický sestup k původním pramenům všeho pravého a jediného poznání: řečeno dnešním jazykem – sestup k úplné jasnosti, ‚náhledu‘, ‚evidenci‘“.¹⁷

Platón přenesl tento sókratovský princip na vědu.¹⁸ Vrcholným výkonem řecké filosofie proto není podle Husserla metafyzika, jak se obvykle soudí. Pro sebe nebude Husserl pod „první filosofii“ rozumět aristotelskou nauku o „jsoucím jakožto jsoucím“, nýbrž sókratovsko-platónskou ideu „sebe sama absolutně ospravedlňující univerzální metodologie“, ideu vědy „o totalitě čistých (apriorních) principů veškerého možného poznání a o celku apriorních pravd, které jsou v tomto systému uloženy a které z něho lze dedukovat“.¹⁹

Právě proto, že Platón vyšel ze Sókrata a z doby, v níž se vedly spory se sofisty nejen o povahu myšlení, ale i lidského jednání, o povahu etiky i politiky, znamená jeho „první filosofie“ mnohem víc než jen obrat na filosofickém poli. Platón učinil epochální krok, jímž položil základy zcela nové kultury. O pravou vědu se musí

14 *Tamtéž*, s. 9.

15 *Tamtéž*.

16 *Tamtéž*.

17 *Tamtéž*.

18 *Tamtéž*, s. 11.

19 *Tamtéž*, s. 13–14.

opírat nejen čistá teoretická spekulace, ale celý duchovní a mravní život, vzdělání i řízení obce. Věda (jako „první filosofie“) není jen jednou z oblastí činnosti lidského ducha vedle ostatních: věda se stává přímo základem všeho lidského.²⁰

Z širšího, řekněme kulturního hlediska je tedy pro Husserla Platón klíčovou postavou evropských duchovních dějin: propojil otázky po základech vědy s nároky na mravnost a humanitu, vyjádříme-li to novějšími pojmy. Vědomí o nutnosti tohoto propojení si podrží Husserl po celý život a to, že je moderní věda ztratila, bude koneckonců jedním z důležitých projevů její krize.

Filosoficky, věcně však Husserla zajímá Platón jaksi jen v „prvním plánu“. Nikde nenajdeme věcnou konfrontaci s platónskou naukou o idejích a její kritiku. Co Husserla na Platónovi v tomto ohledu poutá, ale čím také Platóna do určité míry přetváří k obrazu svému, je údajně první historický pokus o „transcendentální metodologii poznání“. Platónova dialektika, nauka o idejích, je v Husserlových očích v pravém a širokém smyslu „logikou“ jakožto naukou o principech poznatelnosti světa, jeho „logu“. Nejde tu ještě o logiku v dnešním, značně zúženém smyslu, ale o logiku jako první filosofii a jako první transcendentální vědosloví, smíme-li to tak říci ve světle Husserlových pohledávek.

Historický vývoj však učinil velice brzy z logiky jenom jednu, i když chvályhodnou a obdivuhodnou disciplínu. Začal to už Aristoteles: krátce řečeno tím, že z logiky vytvořil „analytickou“ disciplínu, která si nakonec vystačí sama se sebou bez ohledu na svůj vztah ke skutečnosti a k reálným předmětům. Její pravdy jsou pravdy čistých predikací, které nemají žádný význam pro vztah k realitě.²¹ Husserl naznačuje násilnický ráz takové hypostaze. Dobře, pokud zůstane logika dílčí vědou, hůře, pokud pronikne do ostatních věd a stane se normou myšlení. Takto pojatá logika vzbudila dojem, že je dostačující filosofii, a filosofie ve svém původním platónském smyslu a rozsahu začala proto ztrácet na významu. Tak nakonec při všech svých zásluhných snahách zřídila antika pouze to, co my dnes nazýváme dogmatickou vědou a co musí bohužel Husserl považovat jen za pouhý předstupeň pravé filosofické vědy.²² V průběhu dějin potom ztratila logika svou vůdčí roli docela, stala se podřadnou, zastarala a prakticky se nevyvíjela.²³ To je věcná příčina pozdější krize věd.

20 *Tamtéž*, s. 15.

21 *Tamtéž*, s. 30.

22 *Tamtéž*, s. 56.

23 E. Husserl, *Formale und transzendente Logik*, Husserliana, Bd. XVII, ed. P. Janssen, Den Haag: Martinus Nijhoff 1974, s. 6.

Čistá, formální, apofantická, tedy aristotelská logika se totiž zaměřuje na věty vůbec v apriorní obecnosti a ty pro ni tvoří sféru ideálních předmětností podobně jako v aritmetice čísla.²⁴ Tím však zřejmě přehlíží různé *způsoby danosti*: pro ni jsou předměty dány „bezproblémově“ a v jediném společném modu, v jakési sterilní indiferenci. Tento způsob danosti ovšem je jenom jeden z možných, a navíc je značně specifický. Husserl chce ukázat, že kromě analyticky logické korelace soudu a předmětu soudu existuje také další korelace, která tyto ideální jednotky klade do vztahu k poznávající subjektivitě, jakož i poukázat na to, „že to identické, co nazýváme výrokem a pravdou v rozličných formách úsudků, je dáno v subjektivních způsobech našich prožitků, a že právě tak je dán v rozličných způsobech předmět soudu jasně, nebo nejasně, jako zakoušený, nebo jako nějak vědomý atd.“²⁵ Soud je produkt usuzujícího aktu a ten je subjektivně prožíván. Je třeba si postěžovat, že ohled na tuto syntetickou konstituci, na prožívání a na roli subjektu v dějinách logiky zcela chyběl. Jistě platí, že každá věda je „objektivní“ vědou, že je zaměřená na určitou sortu předmětů a ty zkoumá. Kromě toho ale je třeba předpokládat, že předměty všech věd náležejí dohromady do univerzální vědy o poznávající subjektivitě a subjektivitě vědomí. Věda o tomto vědomí se zaměřuje na něco docela jiného než dílčí vědy. „Ptáme se nikoli na to, co jsou předměty, které jsou zachycovány v souhlasné zkušenosti podle svého skutečného bytí a ve vzájemné relaci v teoretické pravdě, nýbrž na to, jak vypadá poznání a jak se teoreticky určuje a spolu s ním jak se určuje jakékoliv možné vědomí, v němž mohou být uchopeny takové předměty a předměty vůbec jako jednoty, jako identické předměty.“²⁶ Znamená to zkoumat nejen podoby objektivního, ale i způsoby jeho danosti, formy jeho prožívání, identifikace a reidentifikace atp. Naše věda tedy pojednává o „každém objektivnu jako o objektivnu vědomí a jako o tom, co je dáno v subjektivních modech“.²⁷

V tomto smyslu se právě chce Husserl vrátit k tradiční platónské metodologii, která přece chtěla být naukou o metodě v *univerzálním a radikálním*, nikoli jen zúženém smyslu: aristotelskou analytickou logiku doplnit o zřetel na subjektivní stránku souzení, nahlížení, na kladení předmětu v jeho zakoušení. „Soud je cosi, co bylo získáno usuzováním v posuzujícím konání a to je součást subjektivního života.“²⁸ Slovo „logos“, které slyšíme znít v základu „logiky“, nemusí znamenat

24 E. Husserl, *Erste Philosophie I. Kritische Ideengeschichte* ..., s. 43.

25 *Tamtéž*, s. 31–32.

26 *Tamtéž*, s. 50.

27 *Tamtéž*.

28 *Tamtéž*, s. 30.

jen něco „objektivního“, jen význam výroku apod., ale může se docela dobře týkat i subjektivní, poznávací stránky rozumu.²⁹ Husserl tak chce rozvrhnout logiku v plném smyslu, logiku, která by byla všezahrnujícím a zároveň principiálním vědoslovím.³⁰

Pro takové „vědoslovné“ založení filosofie se pak Husserlovi zdá být velkým pomocníkem Descartes, který svým radikalismem „obnovil zcela vážně ideu pravé vědy z absolutního založení – starou platonskou ideu...“³¹ S Descartem se však musí nakládat velmi opatrně.

Descartes se nacházel v podobné situaci jako Platón: také jeho filosofii předcházela velká skepse. Nikoli tak jízlivě a bezbřeze relativistická, jakou byla skepse sofistů, ale přece jen dost velká na to, aby vzbudila pochybnosti o možnostech racionálních věd. Francis Bacon předložil celý seznam omylů, jimž propadá lidské myšlení. Descartova velká zásluha spočívá nyní podle Husserla v tom, že vzal tuto skepsi vážně a jednou provždy ji znemožnil. Nachytil ji totiž na její největší slabině, totiž na její radikalitě. Opřel se o to, co činí krajní skepsi tak působivou, totiž o nejúplnější možné pochybování, a z něho vytěžil neotřesitelnou noetickou jistotu.³² Tak Descartes překonal frivolní, paradoxní subjektivismus skepse seriózním subjektivismem, který Husserl nazývá „transcendentálním subjektivismem“.³³

Husserl pak zavádí zajímavou paralelu: Descartes je – z hlediska potřebné změny tradiční logiky na transcendentální metodologii poznání – vlastně jakýmsi Platónem novověku. Také on jako Platón chtěl nově založit teorii poznání, také on jako Platón byl ovšem nakonec nedůsledný a také po něm jako po Platónovi se situace zvrhla (v antice u Aristotela ve formální logiku, v novověku přes naturalismus v pozitivistickou nauku o vědomí či o duševní realitě, což je dobře vidět u britských empiriků).

Způsobil to svou polovičatostí sám Descartes: začal s intuitivní potřebou metodologie z radikálního založení, zůstal však poplatný tradiční metafyzice.³⁴ Jeho hlavní chybou totiž bylo to, že jím odhalené čisté ego pro něj nebylo ničím jiným než čistou duší, něčím, co je každému poznávajícímu dáno v absolutní bezprostřednosti toho jediného kousíčku objektivního světa, jemuž je dáno privilegium potvrdit existenci zbytku ostatního světa.³⁵

29 *Tamtéž*, s. 45.

30 E. Husserl, *Formale und transzendente Logik...*, s. 351.

31 *Tamtéž*, s. 11.

32 E. Husserl, *Erste Philosophie I. Kritische Ideengeschichte...*, s. 60.

33 *Tamtéž*, s. 61.

34 *Tamtéž*, s. 73.

35 *Tamtéž*.

Descartes tak stál už pod vlivem objektivních přírodních věd, který se projevuje ještě více v koncepci Johna Locka. Například v tom, že jeho pracovní postup je většinou a v rozhodujících krocích induktivní. Tak se Lockova „psychologie“, jeho teorie poznání stává vlastně „přírodní vědou o duši“.³⁶ Vliv přírodní vědy je patrný i na jeho pojmu *tabula rasa*. Jako volná plocha slouží vědomí k tomu, aby se na ní prostorově rozkládaly podněty a posléze i ideje – samy jako jakési ideální „věci“.³⁷ Tak se přírodověda stala prototypem pro vědu o duši, pro teorii poznání a zabránila možnému přechodu k žádoucí transcendentální pozici. Prostorově-věcné vztahy a vlastnosti se staly modelem pro popis duševních stavů. Locke se tak uchyluje k pouhému popisu vědomí jako akcidentálního bytí na nositeli, jímž je jako působící základ duševní substance, a to v analogii k tradiční metafyzické představě materiální substance, která tvoří podklad pro komplex smyslových atributů.

Hlavní chybou britského empirismu je tak jeho naturalismus: nahlíží na stavy vědomí jen jako na psychofyzické události, třídí je jako kousky přírody a neumí v nich rozpoznat jejich intencionální založení, tedy hlavně to, že ve vědomí držené předměty mají specifický status, který nelze naturalizovat.³⁸ Reálně má samozřejmě reálné části, reálné momenty, reálné formy spojení, ale Husserl upozorňuje, že vědomí má imanentní obsahy, které jsou irrealní a nemůžeme s nimi zacházet jako s „kousky světa“.³⁹ Locke a další empirikové neustále zaměňují irrealní, to je vlastně intencionální náležení k něčemu za naturální, reální.⁴⁰ Tímto defektem trpí i tradiční logika, protože v myšlenkových procesech očekává a umí nalézat jenom analogie k objektivnímu světu, jenom psychofyzickou kauzalitu, což je právě podstata psychologismu. Berkeley sice učinil zajímavé kroky kupředu, ale ani on nedospěl k rozpoznání klíčové role intencionality.⁴¹ Hume je potom vlastně reprezentantem třetí vlny skepticismu, po níž už musí přijít rázné řešení, a tím je nepochybně fenomenologie.

Další chybou empirismu podle Husserla je to, že odmítá možnost nahlížení obecnin. Pro empirismus je nazírání, vnímání a zkušenost jedno a totéž.⁴² Data na *tabula rasa* jsou právě tak jako data vnějšího světa časově jednotlivá fakta, jsou čímsi psychicky individuálním, daným v imanentní zkušenosti, která je téhož druhu jako zkušenost vnější. Proto trpí empirismus nedostatečnou a zmatečnou teorií abstrakce. Také tady chybí zřetel k intencionalitě, který jinak činí zřejmým,

36 *Tamtéž*, s. 88.

37 *Tamtéž*, s. 100–101.

38 *Tamtéž*, s. 107.

39 *Tamtéž*, s. 110.

40 *Tamtéž*, s. 112.

41 *Tamtéž*, s. 114.

42 *Tamtéž*, s. 128.

že musí existovat intencionální korelace k „obecninám“. I ve funkcích a procesech myšlení obecného musí vystupovat specifické, to jest „obecné“ koreláty a předmětnosti, a sice nazíratelně.⁴³

Uveďme příklad pochybení v této věci:

Umíme nepochybně rozpoznat a všichni uznat za pravdivé, že „červená barva se liší od zelené“. Toto tvrzení se ovšem týká „relace“, vztahu mezi červenou a zelenou. Protože podle empirismu nelze nahlížet obecné, musel by tento vztah platit jen pro tuto konkrétní, individuální relaci, protože by měl platit jen právě teď a nyní pro jednotlivou danost, kterou vnímám. Tak by to bylo s každým dalším takovým vjemem a tvrzením. Ale to bychom nikdy nemohli vyslovit „obecné“ věty typu, že červená barva se liší od zelené, protože v tomto tvrzení je přece obsažen nárok na neindividuální, obecnou platnost, a jistě náhled této odlišnosti tuto „obecnost“ také zakládá, legitimuje, a dokonce si ji i vyžaduje. Leží přece v základu každé takové věty, že kdykoliv vidím červenou a kdykoliv vidím zelenou, vidím také jejich odlišnost a tato odlišnost platí právě „kdykoliv“. K tomu nepotřebuji nekonečnou řadu indukcí, jak se toho zbytečně obával Hume.

Ale právě proto, že názor obecného je nepochybně ve vědomí dán jinak než názor jednotliviny, je potřeba důkladné analýzy vědomí a zkušenosti, která ovšem bude analýzou zcela jiného typu, než jakou byl britský empirismus.⁴⁴ Empirismus je zcela slepý „vůči idejím a zákonům mezi nimi ve správně pochopeném platónském smyslu“.⁴⁵ Vědomí musí být proto zkoumáno metodou „intuice podstat“ (*Wesensintuition*), tedy „čistě uchopenou platónskou metodou“.⁴⁶ Musí se jednat o „eidetickou vědu o Já vůbec“, o „eidetickou vědu o ego cogito“.⁴⁷ To je další aspekt, na jehož základě Husserl akceptuje Platóna. Nejen jako zakladatele specifické, snad přísné vědy o poznání, ale i jako toho filosofa, který měl smysl pro myšlení, respektive nahlížení obecného.

Když se ovšem podaří přes historické peripetie učinit konečně z fenomenologie, jak Husserl celý svůj život pevně doufal, vědu z absolutního založení, objeví se přece jenom zřetelný rozdíl od naivních pokusů Platónových. Ukáže se najednou, že u něho šlo o pouhou geniální intuici, jíž nemohl – s pochopitelným dobovým omezením – vtisknout ten správný výraz. Zatímco pro Platóna jsou nejdůležitější „ideje“ jako samostatné entity a z nich idea dobra jako něco zcela „nadsoucího“,

43 *Tamtéž*, s. 129.

44 *Tamtéž*, s. 139.

45 *Tamtéž*, s. 127.

46 *Tamtéž*, s. 139.

47 *Tamtéž*, s. 140.

je jedinou „ideální“ jednotou pro Husserla svět jako korelát transcendentálních intersubjektivních aktivit. Husserl tedy odmítá akceptovat metafyzické důsledky Platónovy koncepce, nechce přijmout představu supranaturální říše idejí, která je mimo náš svět. Ideje mají sice zůstat normami myšlení a jednání, ale jenom jako směrovníky dílčích konstitucí a jako jednotící obraz světa. Z fenomenologického stanoviska se musejí respektovat dva vzájemně se podporující úběžníky – a ani jeden z nich nestojí Platónsky zcela mimo „tento svět“.

Snad i tyto letmé, na poměrně úzký okruh Husserlovy práce zaměřené analýzy postačí, aby přece vysvitlo cosi zajímavého. Zatímco velcí Husserlovi pokračovatelé, Heidegger zejména a pak například náš Patočka, nahlíželi na Platóna především kriticky (Heidegger velmi radikálně, Patočka s poněkud vyváženějším stanoviskem ne tak ostře), Husserl, jak jsme právě viděli, Platóna akceptoval. Ale zároveň je také vidět, že toto akceptování se děje ve sféře, která se zcela míjí s tou, v níž posuzovali „svého“ Platóna Heidegger nebo Patočka. Zatímco Heidegger a Patočka pracovali s Platónem prakticky mimo klasickou, transcendentální verzi fenomenologie a kriticky hodnotili jeho roli spíše ve vývoji myšlení o bytí, tedy metafyziky, neboť ta se jim zdála osudem západního myšlení, Husserl dospěl k Platónovi (a tedy k jeho pozitivnímu ocenění) při hledání vlastních základů fenomenologie a při její obhajobě v konfrontaci s dobovým naturalismem a psychologismem.

Literatura

- Husserl, E.: *Briefwechsel*, Bd. I, Husserliana-Dokumente 3, eds. K. Schuhmann, E. Schuhmannová, Dordrecht: Springer 1994.
- Husserl, E.: *Briefwechsel*, Bd. VI, Husserliana-Dokumente 3, eds. K. Schuhmann, E. Schuhmannová, Dordrecht: Springer 1994.
- Husserl, E.: *Erste Philosophie I. Kritische Ideengeschichte*, Husserliana, Bd. VII, ed. R. Boehm, Den Haag: Martinus Nijhoff 1956.
- Husserl, E.: *Formale und transzendente Logik*, Husserliana, Bd. XVII, ed. P. Janssen, Den Haag: Martinus Nijhoff 1974.
- Husserl, E.: *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Ergänzungsband: Texte aus dem Nachlaß 1934-1937*, Husserliana, Bd. XXIX, ed. R. N. Smid, Dordrecht: Springer 1993.
- Ponsetto, A.: *Die Tradition in der Phänomenologie Husserls. Ihre Bedeutung für die Entwicklung der Philosophiegeschichte*, Meisenheim am Glan: Anton Hein 1978.

Abstract

Husserl's View of Plato

Unlike Martin Heidegger, who was always critical of Plato's role in the history of philosophy, and Jan Patočka, who was more charitable but still had serious misgivings about Plato, Edmund Husserl saw Plato truly positively. However, his view resulted from the fact that he had simplified Plato's theory substantially and adapted it to his own view of philosophy. According to Husserl, Plato was an inspirational figure as a founder of philosophical 'theory of science', and because he sought abstract knowledge of the Forms, he could serve as a useful contrast to the one-sided philosophy of modern empiricism. This paper attempts to present Husserl's position in a greater detail and assess it.

Keywords

Edmund Husserl, Plato, phenomenology, theory of science, logic, rationalism, empiricism

Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Křížkovského 12, 771 80 Olomouc

ivan.blecha@upol.cz